

3. Hotărârea nr. 270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru indentificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului
4. PNUD Moldova, UNFPA. Studiu, Impactul Covid -19 asupra copiilor și tineretului. [citat:17.09.21]. Disponibil : [undp-vulnerable-groups-ro.pdf](#)
5. UNICEF. Raport, Evaluarea rapidă a situației copiilor și familiilor, cu accent pe categoriile vulnerabile , în contextul pandemiei de Covid- 19 din România. [citat:17.09.21]. Disponibil: <https://www.unicef.org/romania/media/2221/file/EVALUAREA%20RAPID%C4%82%20A%20SITUA%C8%9AIEI%20COPIILOR%20%C5%9EI%20FAMILIILOR,%20CU%20ACCENT%20PE%20CATEGORIILE%20VULNERABILE,%20%C3%8EN%20CONTEXTU L%20EPIDEMIEI%20DE%20COVID-19%20DIN%20ROM%C3%82NIA.pdf>
6. UNICEF Notă informativă: Protecția Copiilor pe durata Pandemiei de Coronavirus. [citat:17.09.21]. Disponibil: https://alliancecpha.org/en/system/tdf/library/attachments/acpha_ghidari_protectia_copilului_covid_19.pdf?file=1&type=node&id=37184
7. <https://msmps.gov.md/comunicare/buletin-informativ/pandemia-a-crescut-numarul-cazurilor-de-violenta-domestica/> [citat:18.09.21].

CZU:37.015:373.24+376.1

INSTRUMENTE DIDACTICE APLICATE ÎN ACTIVITATEA CU PREȘCOLARII CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE

LUCHIANENCO Lilia, logoped, grad didactic I, drd.,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău,
asistent. univ., Catedra Psihopedagogie și Educație Preșcolară,
Universitatea de Stat din Tiraspol, Republica Moldova

Rezumat. *Instrumentele didactice reprezintă un ansamblu de metode, mijloace, forme de organizare și acțiuni exercitate în mod conștient și sistematic de către pedagogi, într-un mediu instituțional, având obiectivul, formarea personalității copiilor. La baza elaborării metodelor, organizării formelor și mediului de învățământ pentru copii, va fi dezvoltarea și corectarea principalilor parametri în ontogeneza copilului. Dezvoltarea competenței de a învăța la vârsta timpurie este temelia pentru învățarea continuă.*

Cuvinte - cheie: *principii, metode, mijloace, forme, sisteme didactice, finalitate.*

Summary. *The didactic tools represent a set of methods, means, forms of organization and actions exercised consciously and systematically by pedagogues, in an institutional environment, having the objective, the*

formation of children's personality. The elaboration of methods, the organization of forms and the educational environment for children, will be based on the development and correction of the main fields in the ontogenesis of the child. Developing the ability to learn at an early age is the foundation for lifelong learning.

Keywords: *principles, methods, means, forms, didactic systems, finality.*

Conceptul de *cerințe educaționale speciale* (CES) a apărut și s-a dezvoltat în ultimele două – trei decenii, dar este necesar să conștientizăm un moment-cheie: teoria psihopedagogică actuală evită termenii care pot eticheta copiii cu diverse probleme de dezvoltare sau învățare, accentul fiind pus doar pe necesitățile educaționale individuale.

Conceptul de CES a fost inclus în circuitul științific în anul 1978, în Marea Britanie. Republica Moldova pentru prima dată a folosit acest termen în documentele de politici educaționale, și anume în Legea învățământului din 2000.

Conceptul vizat de CES scoate în evidență învățarea cu caracter individual, numită PEI, ceea ce înseamnă *Program educațional individualizat*, și PEG – *Program educațional de grup*, având în vedere anumite particularități care diferențiază nu copiii, ci procesul formării și dezvoltării individului [6].

Pe bună dreptate, *fiecare copil are caracteristici, interese, abilități și cerințe de învățare unice și, de aceea, pentru ca dreptul la educație să aibă un sens, trebuie concepute sisteme educaționale și implementate programe educaționale care să ia în considerare marea diversitate a acestor caracteristici și cerințe* [3].

În cadrul conferinței de la Salamanca „Acces și calitate” UNESCO, 1994, se diferențiază două mari categorii de cerințe educaționale speciale: CES condiționate de o dizabilitate; CES care nu sunt condiționate de o dizabilitate.

Abordând problemele psihopedagogiei și recunoscând faptul că rostul dezvoltării și sensul existenței este același la toți membrii societății, conștientizăm ca pentru a atinge anumite finalități, copilul cu CES are de parcurs un traseu diferit de cel obișnuit.

Pentru a aprecia cunoștințele, capacitățile, competențele și atitudinea fiecărui copil față de învățare, e necesar să structurăm instrumente corespunzător vârstei, sistem concret de metode, în corespundere cu unitățile de învățare ale domeniilor de activitate, care se structurează conform vârstei cronologice pentru a evidenția vârsta psihologică a fiecărui copil, scopul fiind urmărirea progresului fiecărui copil pentru a facilita, optimiza și dezvolta anumite capacități.

În scopul determinării corelațiilor dintre procesele psihice, care sunt în permanentă dezvoltare, este necesară o analiză și sinteză a unor teze și viziuni importante pentru dezvoltarea copiilor. Astfel:

• *Л. В. Боряева* relatează despre dezvoltarea și corectarea principalelor domenii în ontogeneza copilului, printre care și dezvoltarea comunicării verbale. Autoarea descrie și importanța dezvoltării competenței de comunicare în procesul formării conceptelor matematice elementare la preșcolari, accentuând importanța dezvoltării gândirii logice.

• Cercetătorul *S. Sapir*, studiind psihologia, psihiatria și asistența socială, încurajează specialiștii să respingă o dezvoltare îngustă, limitată. Autorul corelează problemele comunicative cu un spectru larg, multidisciplinar.

• Cercetătorul *G. Rourke* susține administrarea testelor sensibile la disfuncția creierului pentru a identifica mecanisme neuronale, care stau la baza dizabilităților de învățare și ar servi drept bază pentru tratament. Cercetătorul a accentuat importanța trăsăturilor comportamentale; suprapunerea problemelor academice și cognitive (de exemplu, viteza de procesare); interacțiunea factorilor neurobiologici (neuronali și genetici) și contextualii (mediul familial, instrucțiunile).

• Cercetătorul *Л. С. Выготский* susține că sensul unui cuvânt este în continuă evoluție și, prin urmare, același cuvânt poate indica diferite aspecte ale realității. Mișcarea de la gând la cuvânt și înapoi este un proces complex care trece prin mai multe etape în dezvoltarea sa. Potrivit afirmațiilor lui *L. S. Vîgotski* *dezvoltarea psihicului uman are loc numai în activitatea comună și prin comunicare.*

• *Em. Verza* descrie patru cerințe pe care le utilizează în terapie: corelarea diferitor subiecte abordate și păstrarea echilibrului dintre teorie și terapie; abordarea unor criterii comune pentru dezvoltarea comunicării; unificarea teoriei și înlăturarea divergențelor din partea specialiștilor și a practicienilor; folosirea unor metode și procedee eficiente în dezvoltarea comunicării limbii materne.

• *D. V. Popovici* ne sugerează imposibilitatea de a separa un anumit proces psihic cognitiv sau fenomen psihosocial din sfera psihicului uman, această separare se face doar artificial, pentru a asigura studiul aprofundat al fenomenului interesat.

• *Л. С. Выготский* și *H. Spenser* încearcă să reconcilieze abordările biologizante, constructiviste și integraționiste prin intermediul unei noi paradigme experimentale. Acest model de studiu este promovat de psihologia cognitivă, care este adepta învățării implicite naturale.

• *A. Лурия* a investigat cele mai importante forme ale proceselor cognitive: percepția, comunicarea, inferența și analiza vieții interioare. Copilul stăpânește procesele psihice – produsul finit al dezvoltării sociale și istorice cu ajutorul cărora analizează, generalizează și codifică impresiile sale. Conform acestei idei cercetătorul a evidențiat faptul că o parte se înțelege de la sine, iar o altă parte este achiziționată datorită explicării/învățării. Orice exersare se transformă în competențe bine stăpânite. Mai jos, redăm parametrii ce necesită exersare pentru dezvoltarea neuropsihologică.

- Fizic – motricitatea grosieră și fină;
- Emoțional – dezvoltarea intrapersonală, interpersonală și socială;
- Cognitiv – competențe: comunicative, mintale și prevenirea/conștientizarea cunoștințelor.

Evidențiind parametrii de dezvoltare la preșcolari, dobândim instrumentele de bază cu metode de instruire și mijloace de învățământ, pentru evaluarea și dezvoltarea proceselor psihice. Evaluând nivelul dezvoltării fiecărui proces psihic, alcătuim un plan bine structurat, centrat pe copil.

Dezvoltarea include *perioade sensibile*, care se caracterizează printr-o combinație optimă de condiții pentru dezvoltarea anumitor procese și proprietăți mentale. Perioada sensibilă este caracterizată de cea mai mare sensibilitate a unei persoane la asimilarea cunoștințelor, capacităților, dobândirea competențelor. De exemplu, vârsta de până la trei ani este cea mai favorabilă pentru formarea vorbirii corecte. În psihologia copilului, perioadele sensibile ale copilăriei înseamnă schimbări globale la nivelul individului și personalității care apar la un anumit moment. În funcție de ceea ce se schimbă exact la copil, perioadele sensibile de dezvoltare se vor raporta la diferite zone ale dezvoltării și activității copilului: de la zonele senzoriale la gândire, creativitate [1].

Deoarece mulți cercetători în domeniu ne confirmă că baza dezvoltării neuropsihologice este dezvoltarea limbajului și a competenței de comunicare, propunem evaluarea și dezvoltarea neuropsihologică cu ajutorul dezvoltării competenței de comunicare, fiind aceasta, un aspect al dezvoltării cognitive. Este demonstrată importanța dezvoltării cognitive la vârsta timpurie, deoarece: celulele creierului se formează în decursul primilor ani de viață; la vârsta de 6 ani majoritatea acestor structuri neuronale sunt formate; stimularea copilului dezvoltă, structurează și organizează căile neuronale în creier pe parcursul perioadei de formare; oferirea oportunităților pentru experiențe complexe senzoriale și motorie adecvate influențează favorabil dezvoltarea diverselor competențe.

Dezvoltarea competențelor de comunicare exersează gândirea critică, comunicarea afectivă, empatia, autoaprecierea și abilitățile de luare a deciziilor, rezolvare a problemelor.

Activitatea didactică din învățământul preșcolar este complexă și necesită o adaptare specifică vârstei. Ea devine strict necesară în condițiile în care diferențele de pregătire sunt foarte mari – unii au frecventat grădinița, alții nu; unii provin din medii familiale cu o cultură vastă, alții din medii culturale modeste sau chiar precare. De asemenea, nivelul de pregătire al unor copii poate fi mai scăzut decât cel prevăzut datorită unei activități nesatisfăcătoare în anul precedent [3].

Luând în considerare nivelul de dezvoltare neuropsihologică a preșcolarului, putem elabora un plan de dezvoltare necesar ținând cont de: nivelul zonei actuale de dezvoltare și a zonei proxime dezvoltării; volumul și calitatea cunoștințelor, capacităților și atitudinii față de învățare; lacunele existente; strategia didactică, metode psihopedagogice pentru fiecare copil.

Depistarea și terapia precoce a dificultăților vor oferi copilului: dezvoltarea individuală a

personalității; confortul comunicabilității; alegerea liberă a activității, a jocului, a relațiilor sociale; gândirea independentă în acțiune și creativitate; libertatea opțiunii în exprimarea propriei opinii; încrederea în forțele proprii; respectul de sine și autoapreciere adecvată; relații sociale bazate pe colaborare, cooperare, încredere, prietenie, empatie, toleranță și responsabilitate.

Rolul esențial al activităților de dezvoltare este de a contribui la asimilarea activităților multidisciplinare din învățământul preșcolar și primar. Copiii sunt participanți activi ai învățării, ei învață prin implicarea activă, angajare, explorare și exploatare a simțurilor. Dezvoltându-se individual în maniera în care cresc, ei cresc și își formează competențele, fiind acestea o finalitate a procesului instructiv-educativ.

În figura nr. 1 redăm organizarea mediului de învățământ pentru toți copiii, dar în special chemăm specialiștii să satisfacă nevoile educative a copiilor cu CES, accentuând că orice deviere de dezvoltare atrage după sine schimbări de personalitate.

Figura nr. 1 prin prisma filosofiei învățământului incluziv expusă în Legea universală a drepturilor omului, doar prin implementarea activă a principiilor didactice generale se pot înlătura contradicțiile dintre cerințele curriculare, obiectivele și finalitățile urmărite.

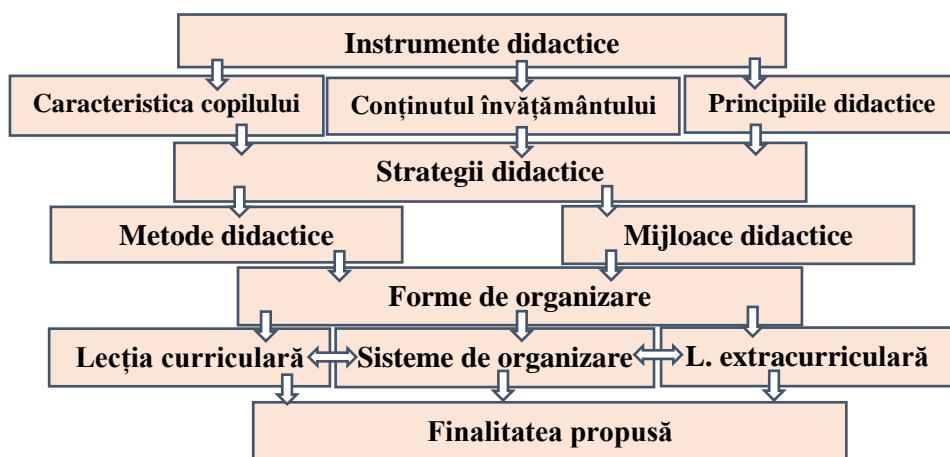

Fig. 1. Organizarea mediului de învățământ

Ținând cont de particularitățile de dezvoltare a copiilor cu CES necondiționate de o dizabilitate, metodele de educație în IET pot fi divizate în câteva grupuri mari: informative – explicația, convorbirea, mass-media, literatura, artele, mediul etc.; practico-funcționale – exercițiul, deprinderea, jocurile, munca manuală etc.; evaluativ-stimulativ – testările, încurajarea, lauda, aprecierea, dezaprobarea etc.

Cele mai accesibile metode pentru copii în perioada preșcolarității și școlarității mici sunt

cele evaluativ-stimulativ, precum și în cazurile copiilor cu reținere în dezvoltarea psihică.

Există diverse opinii, concepții și contestări în legătură cu metodele de organizare a activităților de învățământ. Activitatea de bază își menține actualitatea, îmbogățindu-și conținutul și metodologia.

Câteva sisteme de organizare a activităților abordate în numeroase cercetări remarcabile [6].

• **Sistemul herbartian** inițiat de germanul F. Herbart și dezvoltat de discipolii săi W. Rein și T. Ziller. Activitatea presupune mare rigoare disciplinară și respectarea: etape: perceperea; asocierea; generalizarea și aplicarea cunostințelor în practică; principii: compensatorii; abordare diferențiată; învățarea în ritm propriu, depistarea dificultăților și luarea în considerare a acestora.

• **Sistemul filantropinist** nu folosea pedepsele; ca metodă de stimulare se foloseau dulciurile, distincțiile; ca modalitate de învățământ - excursiile și jocurile.

• **Sistemul Dalton** acorda o libertate copilului, cerințele instruirii erau adaptate în funcție de capacitatea copilului, accent punându-se pe activitatea individuală.

• **Sistemul Montessori** – educatorul favoriza inițierea în activitatea copiilor. Interes prezintă valoarea experienței senzorial-perceptive, valențele compensatorii ale metodelor asociaționiste în activitatea cu copiii.

• **Sistemul VAKT** – promovează legătura dintre simțul tactil, sistemul senzorial preferat, cuvintele, frazele pe care oamenii le folosesc și poziția lor corporală.

Cercetătorii în domeniu (P. Popescu-Neveanu, P. Golu, Gh. Radu ș.a.) recomandă modele complexe, care au o deosebită valoare instructiv-cognitivă și formativ-terapeutică.

Bibliografie

1. Gherguț, A. Evaluare și intervenție psihoeducațională. Terapii educaționale, recuperatorii și compensatorii. Iași: Polirom, 2011. 284 p.
2. Golu, P.; Verza, E.; Zlate, M. Psihologia copilului. București. EDP, 1998.
3. Luchianenco, L. Dimensiunea metodologică de dezvoltare a competenței de comunicare la preșcolari. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Științe ale Educației. Nr. 5 (145). P. 6-92.
4. Popescu-Neveanu, P. Dicționar de psihologie. București: Albatros, 1978. 251 p.
5. Popovici, D. V. Dezvoltarea comunicării la copii cu deficiențe mintale. Ed. SEMNE, 1994. 303 p.
6. Racu, A.; Verza, F. E.; Racu, S. Pedagogia specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 316 p.